

مؤلفه‌های الگوی راهبردی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران

محمد احدی^۱، امیر حاتمی^۲

پذیرش مقاله: ۹۶/۶/۲۷

دریافت مقاله: ۹۶/۴/۱۸

چکیده

جمهوری اسلامی ایران سبک متفاوت و نوینی را در حکمرانی و اداره کشور به ارمغان آورده است. نیروهای مسلح به‌عنوان نهادی پیشرو در نظام که همواره در خط مقدم مبارزه ضد استکباری قرار داشته‌اند، اصول و مبانی فرماندهی و مدیریت را بر گفتمان ولی‌فقیه به‌عنوان فرمانده عالی خود قرار داده‌اند که ترجمانی است از آموزه‌های دینی و اسلامی و سیره نبوی (صلوات... علیه) و ائمه اطهار (علیهم‌السلام). در این تحقیق که باهدف احصاء مؤلفه‌های الگوی راهبردی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح به روش آمیخته انجام شده، روش تحقیق داده بنیاد به‌عنوان روش غالب می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق، در روش میدانی، خبرگان این حوزه به تعداد ۲۰۰ نفر برآورد گردیده که ۱۲۰ نفر از آن‌ها به روش هدفمند غیرنسبتی در دسترس به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. بر اساس یافته‌های تحقیق، معنویت محوری و مکتبی بودن، مردمی بودن، مدیریت و رهبری مقتدر و انقلابی و شهادت‌طلبی از اهم مؤلفه‌های الگوی راهبردی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران هستند.

واژگان کلیدی: الگوی راهبردی، مؤلفه‌ها، فرماندهی و مدیریت، نیروهای مسلح

^۱- استادیار مطالعات امنیت ملی دانشکده علوم و فنون فارابی، (نویسنده مسئول) ahadimohammad@yahoo.com

^۲- دانش‌آموخته دکترای علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی.

مقدمه

طرح حکومت جمهوری اسلامی ایران بر پایه ولایت فقیه و برگرفته از مکتب و حیانی اسلام توسط حضرت امام خمینی (ره) فصل نوینی از حاکمیت اسلامی را ارائه کرد. امروز پس از کسب تجربیات ارزشمند از حکومت و مدیریت در نهادهای مختلف از جمله نیروهای مسلح که تلاش شده مبتنی بر ارزش‌های دینی و اصول اسلامی باشد، لزوم ساماندهی به این تجربه گران‌قدر به منظور ارائه الگوی مناسب و بهره‌برداری از آن، ضرورت تدوین تجربیات مدیریتی و فرماندهی در نیروهای مسلح بر اساس اندیشه‌های حضرت امام (ره) امام (ره) و قانون اساسی در حوزه‌های سازمان‌دهی، برنامه‌ریزی، رهبری، پیاده‌سازی و اجرا و نظارت و واپایش به‌عنوان ابعاد مفروض فرماندهی و مدیریت خود را نشان می‌دهد.

اینکه نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران تحت فرماندهی ولی فقیه و منطبق بر اصول و ارزش‌های عالی انقلاب اسلامی و نظام مقدس جمهوری اسلامی از الگوی خاصی پیروی می‌کنند که نمونه آن را نمی‌توان در کشور دیگری یافت، قابل انکار نیست ولی تدوین این تجربیات که در قالب یک الگوی راهبردی ارائه شود، املا به تثبیت این سبک فرماندهی و مدیریت کمک خواهد کرد و از طرف دیگر بهره‌گیری سایر کشورها از آن را تسهیل می‌سازد. بدین ترتیب، مسئله تحقیق، عدم وجود الگوی جامع و مدون راهبردی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح می‌باشد که باید از طریق تدوین تجارب نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران بر اساس گفتمان الهی ولایت فقیه و محورها و رویکردهای قانون اساسی تدوین گردد.

اهمیت این تحقیق در این است که اصول و عناصر و همین‌طور مبانی نظری حاصل از نتایج مطالعات اکتشافی آن، می‌تواند ضمن تأثیر بر دغدغه‌های موجود بر غنای سایر پژوهش‌ها در زمینه مدیریت و فرماندهی در نیروهای مسلح بیفزاید. علاوه بر این، از لحاظ کاربردی این تحقیق قادر است تصمیم‌گیران را در فرایندهای مدیریتی و فرماندهی ترغیب نماید که با توجه به اصول و عناصر متناسب با مقتضیات بومی و فرهنگی، اولویت را انتخاب و برای اجرایی نمودن، پیگیری نمایند. علاوه بر اینکه از لحاظ کاربردی این تحقیق قادر است به فرماندهان و مدیران الگویی را ارائه کند تا از آن در انتخاب اولویت‌ها و اجرایی نمودن آن‌ها کمک نماید، بدون ترسیم الگوی مناسب و جامع برای مدیریت و فرماندهی در نیروهای مسلح، اطمینان از هدایت درست آن‌ها در چارچوب اصول، ارزش‌ها و مطالبات رهبری و نظام حاصل نخواهد شد و به‌خصوص بدون

برخورداری از یک الگوی مدون، عرضه آن برای سایر ملت‌ها مقدور نخواهد بود و تدوین الگوی راهبردی کمک شایانی به اصلاح شیوه‌های مدیریتی و ارائه الگو به سایر ملت‌ها خواهد کرد و می‌تواند در دستیابی به اهداف انقلاب و نظام کمک مؤثری نماید.

هدف این تحقیق عبارت است از: احصا و ارائه مؤلفه‌های الگوی راهبردی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران بر اساس گفتمان ولایت فقیه و تجربیات نظام جمهوری اسلامی ایران. بر این مبنای در این تحقیق به این سؤال پاسخ داده خواهد شد که: **مؤلفه‌های الگوی راهبردی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران بر اساس گفتمان ولایت فقیه و تجربیات جمهوری اسلامی ایران چیست؟**

مبانی نظری

– پیشینه تحقیق

در خصوص فرماندهی و مدیریت پژوهش‌های زیادی صورت گرفته و مقالات علمی – پژوهشی متعددی را نیز در این حوزه می‌توان یافت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، علما و اندیشمندان حوزه و دانشگاه و پژوهش‌گران حوزه مدیریت انگیزه زیادی برای پژوهش در حوزه دیدگاه‌های اسلام به مدیریت یافته و آثار فراوانی در این مورد منتشر شده است. در این میان، بخشی از پژوهش‌ها به تبیین نظریات و آرای حضرت امام (علیه السلام) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در مورد مدیریت و فرماندهی اختصاص دارد و در مواردی نیز بخشی از تجربیات و عملکرد نظام در این حوزه‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. اهم این پژوهش‌ها به شرح زیر می‌باشند:

(۱) پروژه تحقیقاتی تحت عنوان " مبانی و نظریه‌های رهبری نظامی و بررسی تطبیقی آن بر اساس ارزش‌های انقلاب اسلامی و تجربیات جنگ تحمیلی"، که در سال ۱۳۹۰ توسط آقای محمدحسن آغاسی اصفهانی برای مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی انجام شده و در آن نتیجه‌گیری شده که: رزمندگان اسلام در دفاع مقدس در یک ظرف بزرگ آرمان‌گرایی معنوی منبعث از اجتماعی شدن از آموزه‌های انقلاب و به تبع آن جامعه‌پذیر شدن در ارزش‌های صدر اسلام و مکتب حضرت علی (علیه السلام) و امام حسین (علیه السلام) قرار گرفتند. در درون این ظرف یک عقلانیت (مدیریت) و یک خلاقیت (رهبری) وجود دارد که آموزه‌های انقلاب و حضرت امام (علیه السلام) وزنه رهبری را در مصادیق خلاقیت‌ها و در جبهه‌ها بیشتر از وزنه مدیریت‌ها از خود نشان داده است.

۲) پایان نامه دکتری تحت عنوان " الگوی مدیریت راهبردی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران " در سال ۱۳۸۷ در دعا توسط آقای اصغر صالح اصفهانی انجام شده است. محقق در نتیجه گیری تحقیق، تفاوت های الگوی مدیریت راهبردی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران از سایر الگوها در فاز تدوین راهبرد و فاز اجرای راهبرد را بیان و سپس مدل مفهومی روابط کلان و شکلی فاز ارزیابی و کنترل راهبردی در نیروهای مسلح را ارائه نموده است.

۳) پایان نامه دکتری تحت عنوان "ادراکات از رهبری و مدیریت در نیروهای مسلح ایالات متحده آمریکا" توسط ویلیام جی. استوارت در سال ۲۰۰۰ در دانشگاه نورمن، اوکلاهما اجرا شده است. نتایج این تحقیق نشان داد که اعضای نظامی پرسش شونده هم نسبت به رفتار تبادلی و هم تحولی واقف بوده اند: آن ها ادعا می کردند هر دو را انتخاب و مورداستفاده قرار داده اند همان طوری که به وسیله نیاز موقعیتی درک شده دیکته شده است. (G.Stewart,2000)

۴) مقاله "پیامدهای رهبری تحول آفرین از منظر امام خامنه ای (مدظله العالی) در سازمان های تحقیقاتی نیروهای مسلح": در این مقاله نتیجه گیری شده، برای تحقق انتظاراتی معظّم له و در راستای اعتلا بخشیدن به روند حرکت موجود در سازمان مورد مطالعه، رهبری تحول آفرین باید بتواند پیامدهای احصا شده از قبیل تقویت بنیه دفاعی، خودکفایی، توسعه و تعالی سازمان، توسعه و تعالی رهبری، توسعه و تعالی کارکنان، نو شوندگی و توسعه و تعالی علم و پژوهش را محقق نماید. (سنجقی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱-۲۲)

۵) مقاله "شناخت ابعاد و عوامل رهبری تحول آفرین بر اساس سخنان امام خامنه ای (مدظله العالی)". در این مقاله آمده است: رهبری تحول آفرین باید ویژگی های مشخص شده از قبیل توکل به خدا، تسخیر دل ها، نفوذ بر قلب ها، ایجاد انگیزش، آمادگی ذهنی، تغییر رفتار کارکنان برای رسیدن به اهداف سازمان برمدار ارزش های اسلامی و انقلابی و ... را مدنظر قرار دهد. (زین الدینی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۷-۱۲۱)

علاوه بر پژوهش های مذکور، پژوهش های دیگری نیز در حوزه فرماندهی و مدیریت انجام شده که از ذکر آن ها خودداری می شود. بخشی از این پژوهش به احصا و تبیین دیدگاه های حضرت امام (مدظله العالی) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در مورد مدیریت و فرماندهی اختصاص یافته و بخشی از آن ها نیز تجربیات دفاع مقدس در حوزه های مختلف فرماندهی و مدیریت را بررسی نموده اند. این موارد هم به لحاظ محتوی و هم به لحاظ روشی دارای اشتراک با این مقاله در دو حوزه مذکور هستند و

قابل بهره‌برداری در این تحقیق خواهند بود. همچنین بخشی از پژوهش‌ها به تبیین انواع و سبک‌های مختلف مدیریت و فرماندهی می‌پردازند و برخی دیگر نیز به ارائه الگو در این حوزه‌ها می‌پردازند که این پژوهش‌ها نیز با بخشی از این مقاله اشتراک دارند. هیچ‌یک از پژوهش‌های مذکور به ارائه الگوی جامع از فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح ارائه نداده بلکه هر یک از آن‌ها یکی از بخش‌های آن را بررسی کرده‌اند. همچنین روش‌های بکار گرفته‌شده در بسیاری از این پژوهش‌ها، متفاوت از روش پژوهش در این مقاله است. زیرا در اکثر پژوهش‌ها از روش‌های پیمایشی، توصیفی - تاریخی، دلفی و زمینه‌ای - موردی استفاده شده درحالی‌که در این تحقیق از روش آمیخته شامل روش داده بنیاد و روش پیمایشی بهره گرفته می‌شود.

نوآوری این مقاله در احصاء مؤلفه‌های فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح بر اساس نظرات، رهنمودها و تدابیر ولایت‌فقیه و تجربیات نظام در چارچوب یک الگوی جامع راهبردی است.

- مفهوم شناسی:

الگو: از نظر لغوی به معنای نمونه، نمونه و شکل چیزی که از کاغذ یا مقوا بریده باشند، است. از نظر اصطلاحی یک نظریه کلی درباره قلم رویی است که مورد تجزیه و علم قرار گیرد. (آقابخشی، ۱۳۷۶: ۵)

الگوی راهبردی فرماندهی و مدیریتی در نیروهای مسلح: الگویی است که در آن ابعاد، مؤلفه‌ها، زیرمؤلفه‌ها و روابط بین آن‌ها در فرایند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح در سطح عالی و کلان تعریف شده و می‌تواند به‌عنوان مدلی مرجع و تعمیم‌پذیر در اداره کلان نیروهای مسلح کشور بکار گرفته شود. بنابراین (باوجود تفاوت‌هایی که بین فرماندهی و مدیریت وجود دارد، در این تحقیق) الگویی واحد برای فرماندهی و مدیریت ارائه می‌شود.

مفاهیم نظری:

فرمانده و فرماندهی^۲: فرمانده شخصی است که به اتکای شغل یا مقام رسمی که به او داده می‌شود، مسئولیت هدایت فعالیت‌های یک یگان (هراندازه که باشد) یا قسمت را دارد، فرمانده مسئولیت‌های خود را از طریق سلسله‌مراتب فرماندهی اعمال می‌کند. فرمانده تنها مقامی است که در قبال اعمالی که یگان وی انجام می‌دهد یا از انجام آن باز می‌ماند مسئولیت دارد (رستمی، ۱۳۷۸: ۶۱۴).

¹ - pattern

² .command

مدیریت^۱: مدیریت فرآیند به‌کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی و بر اساس نظام ارزشی مورد قبول، صورت می‌گیرد. (رضائیان، ۱۳۸۴: ۷)

مدیریت اسلامی عبارت است از تئوری‌های متنوع از مجموعه تعاملاتی که کارکنان و مدیران مسلمان در یک فرهنگی اجتماعی اسلامی در رابطه با مسائل سازمانی با رویکردی عملی و معطوف به بهره‌وری در چارچوب قیود احترازی فقه اسلامی به وجود می‌آورند به‌گونه‌ای که در راستای اهداف سازمانی و در چارچوب آن زمینه‌ساز رشد انسانی اعضا گردند. (نبوی، ۱۳۷۶: ۳۵)

ویژگی‌های عمده فرماندهان و مدیران: ویژگی‌های عمده فرماندهان از نظر اسلام عبارت‌اند از: ایمان به هدف، علم، قدرت، امانت و درستکاری، صداقت و راستی، حسن سابقه، وراثت صالحه، سعه صدر، دلسوزی و عشق به کار، تجربه و آزمودگی، شجاعت و قاطعیت، عدالت و دادگری، پایگاه مردمی و پای بند بودن به اصول و ضوابط (مکارم شیرازی، ۱۳۷۰: ۱۴۸)

آراء، نظرات و دیدگاه‌های ولایت‌فقیه: بخشی از آراء، نظرات و دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌منظور رعایت اختصار به شرح زیر ارائه می‌گردد.

آراء، نظرات و دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (ره): مردمی بودن نیروهای مسلح: مهم است که شماها حفظ کنید این معنا را که با ملت پیوندتان پیوند برادری باشد. این طور باشد که شما را با آغوش باز بپذیرند. الآن می‌بینید که هر جا که شما بروید، مردم به شما اظهار بشاشت می‌کنند؛ شعار می‌دهند برای شما؛ در صورتی که سابق فرار می‌کردند، این را باید حفظ کرد. (صحیفه نور ج ۱۰، ۱۳۷۸: ۳۲۶)

اطاعت از فرماندهی: اطاعت از یک فرماندهی که فرمانده اسلام است، واجب است به حسب حکم اسلام؛ تخلف حرام است... اطاعت از مافوق در جمهوری اسلامی و در لشکر اسلام، حکم اسلام است، حکم خداست. اطاعت از فرماندهان، که به یک تعبیر «اولی الامر» هستند، این در قرآن واجب شمرده می‌شود و واجب است این. (بیانات در دیدار با دانشجویان دانشکده افسری، ۱۳۵۹/۳/۱۵ (همان ج ۱۲)، ۱۳۷۸: ۴۰۸)

وجوب انضباط: انضباط در ارتش، یک واجب است، در صدر اسلام هم همین‌طور بوده است، منتها فرمانده باید کاملاً رفتار انسانی و اسلامی داشته باشد و پرسنل هم از چنین فرماندهی اطاعت کند. (بیانات در دیدار با فرماندهان نیروی هوایی، ۱۳۵۹/۴/۹ (همان ج ۱۲)، ۱۳۷۸: ۴۸۹)

¹-management

آراء، نظرات و دیدگاه‌های امام خامنه‌ای (مدظله العالی) و ویژگی‌های فرماندهی: فرماندهی باید جوهری از رهبری در خودش داشته باشد و بدون آن، فرماندهی نیست. فرماندهی، فقط فرمان دادن نیست که بکن یا نکن. فرماندهی، یک امر معنوی، یک نوع رهبری، یک نوع اداره‌ی همه‌جانبه و یک‌چیز متکی به ذهن و احساس و عمل و جسم و روح و با سازمان‌دهی و شکل‌سازمانی صحیح است؛ همان چیزی است که در نیروهای مسلح، موجب کارایی کامل می‌شود. آن‌وقت، ابزارها به کار می‌افتد. اگر ابزارها کهنه است، نو می‌شود و اگر نو است، نگهداری می‌شود. (بیانات در دیدار با فرماندهان عالی‌رتبه‌ی نیروهای نظامی و انتظامی، و اعطای آیین‌نامه‌ی انضباطی نیروهای مسلح به رئیس ستاد فرماندهی کل قوا، ۱۳۶۹/۱۰/۲۲)

سازمان‌دهی و استحکام مدیریت: سازمان‌دهی اداری و نظامی و سلسله‌مراتب فرماندهی و استحکام مدیریت و توانایی‌های علمی و رزمی و ابزار و سایر چیزهایی را که لازم است، باید جدی گرفت. (سخنرانی در مراسم بیعت فرماندهان و مسئولان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۶۸/۴/۱۹)

تلاش و مجاهدت: هر جا تدبیر و کار و تلاش باشد، محصولی خواهد داد؛ این سنت الهی است. حتی کسانی هم که دنبال مادیات صرف بدون معنویت می‌روند، اگر مدیریت و تدبیر درستی داشته باشند و تلاش و مجاهدت هم بکنند، البته به آن خواهند رسید. (بیانات در دیدار گروه کثیری از پاسداران به مناسبت سالروز میلاد امام حسین (علیه السلام) و روز پاسدار، ۱۳۸۱/۷/۱۷)

ایمان و معنویت: به بُعد معنوی، یعنی روحیه و فکر و اعتقاد و اخلاص و همان چیزهایی که سپاه را از بقیه‌ی نیروهای مسلح متمایز می‌کند و اگر آن‌ها را از او بگیریم، معنایش این است که سپاه را نداریم، باید توجه کرد. همچنین سازمان‌دهی اداری و نظامی و سلسله‌مراتب فرماندهی و استحکام مدیریت و توانایی‌های علمی و رزمی و ابزار و سایر چیزهایی را که لازم است، باید جدی گرفت. این دو بُعد را باید مبنای کار قرار دهیم. (سخنرانی در مراسم بیعت فرماندهان و مسئولان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۶۷/۴/۱۹)

من به همه‌ی جوان‌های عزیزمان در نیروهای مسلح، در نیروی هوایی سفارش می‌کنم که به خودسازی بپردازند، به تربیت معنوی خود بپردازند. (بیانات در دیدار فرماندهان نیروی هوایی ارتش، ۱۳۹۰/۱۱/۱۹)

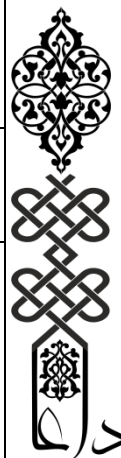

پیش‌روندگی: حرکت، حرکت پیش‌رونده باشد... تلاش که بود، همت که بود، امید که بود، حتماً پیش‌روندگی هست. البته برنامه‌ریزی‌های گوناگون در صدر تشکیلات سپاه یک امر لازم و دائمی و همیشگی است که بایستی انجام بگیرد. (بیانات در دیدار فرماندهان سپاه، ۱۳/۴/۱۳۹۰)

رویکردهای قانون اساسی: انقلاب اسلامی علیه حاکمیت طاغوت در ایران اتفاق افتاد که اعم از سیاست‌های داخلی و خارجی آن و بدین ترتیب حاکمیت و نظام اداری می‌شد و به همین دلیل نیز تحولات بنیادین در کشور در همه حوزه‌ها باید انجام می‌شد و مبنای این تحولات نیز قانون اساسی بود و به همین دلیل نیز توجه زیادی به نظام اداری و حکومتی در قانون اساسی شده به طوری که زینت‌بخش سرآغاز قانون اساسی، آیه شریفه قرآن کریم است که مبنای اصلی حاکمیت در نظام جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رود و آن هم فلسفه بعثت انبیاء الهی (ع) می‌باشد که عبارت است از برپایی قسط و عدل. این امر در مورد دفاع و امنیت و نیروهای مسلح نیز مصداق دارد. جمع‌بندی رویکردهای قانون اساسی در مورد فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح به شرح زیر است:

جدول ۱: رویکردهای قانون اساسی

شماره اصل	محور
مقدمه	حاکمیت اصول و ضوابط اسلامی، تبلور آرمان‌های سیاسی ملت، رشد انسان‌ها در تکامل الی ...، ساخت جامعه نمونه (اسوه)، پرورش انسان باارزش‌های والا و جهان‌شمول، نظارت فقهای عادل بر حکومت، مشارکت مردم، تحقق حکومت مستضعفین، رفع تبعیضات ناروا، تأمین خودکفایی، نفی استبداد، ولایت‌فقیه ضامن عدم انحراف سازمان‌ها، اداره امور به دست مدیران صالح، رد نظام بوروکراتیک، ارتش مکتبی، حفظ و حراست از مرزها، جهاد در راه خدا
اصل ۲	<ul style="list-style-type: none"> - محور هرگونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی. - عدالت: رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه در تمام زمینه‌های مادی و معنوی
اصل ۳	<ul style="list-style-type: none"> - عدالت - تساوی عموم در برابر قانون - رفع تبعیض و ایجاد عدالت (امکانات عادلانه) - ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیر ضرور - ایجاد رفاه، رفع فقر و برطرف ساختن محرومیت - تأمین خودکفایی - به‌کارگیری امکانات دولت برای تقویت بنیه دفاع ملی و حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور

شماره اصل	محور
اصل ۴	- تنظیم کلیه قوانین و مقررات برم بنای موازین اسلامی
اصل ۸	- امر به معروف و نهی از منکر وظیفه همگانی
اصل ۱۵	- توسعه برادری و تعاون در بین مردم
اصل ۲۲	- امنیت شغلی - امنیت حقوقی
اصل ۲۸	- شرایط مساوی برای احراز مشاغل
اصل ۷۷	- ضرورت تائید عهدنامه‌ها، مقاله نامه‌ها، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی توسط مجلس شورای اسلامی
اصل ۱۱۰	- تعیین سیاست‌های کلی نظام و نظارت بر حسن اجرای آن‌ها وظیفه و از اختیارات رهبر - انتصاب فرماندهان عالی نیروهای مسلح از اختیارات رهبر
اصل ۱۴۳	- پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی کشور بر عهده ارتش
اصل ۱۴۴	- مکتبی بودن ارتش - مردمی بودن ارتش
اصل ۱۴۵	- ممنوعیت پذیرش اتباع خارجی در نیروهای مسلح
اصل ۱۴۶	- ممنوعیت استقرار پایگاه خارجی در کشور
اصل ۱۴۷	- استفاده از ظرفیت‌های ارتش برای سازندگی در زمان صلح
اصل ۱۴۸	- ممنوعیت استفاده از اموال دولتی در امور شخصی
اصل ۱۵۰	- نگرهبانی از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن به عهده سپاه
اصل ۱۵۳	- ممنوع بودن قراردادهای استثماری
اصل ۱۵۴	- عدالت‌خواهی ج.ا.ا
اصل ۱۷۲	- رسیدگی به جرائم خاص نظامیان در محاکم قضایی نظامی
اصل ۱۷۶	- هماهنگ بودن فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی، اطلاعاتی و ... در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی - امنیتی - بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی

تجربیات فرماندهی و مدیریت و ویژگی‌های فرماندهان:

تجربیات فرماندهی و مدیریت: اهم تجربیات فرماندهی و مدیریت نیروهای مسلح از بدو پیروزی

انقلاب اسلامی شامل دفاع مقدس به شرح زیر ارزیابی می‌گردد:

(۱) قرارگاه‌های فرماندهی: ورود نیروهای ارتش و سپاه و بسیج در چندین شکل مختلف در

عملیات در دفاع مقدس

- ۲) مدیریت شورایی: در بدو تشکیل سپاه پاسداران تا مقطع ورود آن به جنگ در جریان دفاع مقدس، سپاه به صورت شورایی اداره می شد که به عنوان تجربه ناموفقی به شمار می رود.
- ۳) مدیریت اقناعی و مدیریت سلسله مراتبی: در حالی که ارتش همواره از بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون از جمله در دفاع مقدس از یک سبک فرماندهی و مدیریت سلسله مراتبی بهره برده، سپاه پاسداران به خصوص در جریان دفاع مقدس شیوه اقناعی را در پیش گرفته است.
- ۴) حضور فرماندهان در کنار رزمندگان: فرماندهان لشکر و تیپ بخصوص در سپاه به ویژه در جریان دفاع مقدس در کنار رزمندگان و در خطوط مقدم نبرد حضور یافته و در عملیات در کنار عناصر رزمنده قرار داشتند و همین امر در روحیه جنگی رزمندگان تأثیر به سزایی داشت.
- ۵) جوانی فرماندهان: فرماندهان اولیه سپاه و بخشی از فرماندهان ارتش در دفاع مقدس را افراد جوانی تشکیل می دادند که حداقل رده های فرماندهی را در مدت زمان کوتاهی پشت سر گذاشته و به رده های عالی فرماندهی رسیده بودند.
- ۶) مشارکت یگان ها در خودکفایی: با ایجاد جهاد خودکفایی در یگان ها، از ظرفیت موجود در یگان های غیرصنعتی نیز برای تحقیق و خودکفایی استفاده شده و از تجربیات موفق در این زمینه بوده است.
- ۷) ستاد کل در کنار ستادهای مشترک سازمان ها: در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران ستادی تحت عنوان ستاد کل در رده بالاتر ستادهای مشترک ارتش و سپاه قرار دارند.
- ۸) نحوه به کارگیری نیروهای مردمی: به کارگیری نیروهای مردمی در تشکلی مردمی (سپاه) جداگانه از نیروی کلاسیک (ارتش) در طول دفاع مقدس.
- ۹) نقش معنویت: معنویت به عنوان مهم ترین عنصر در فرماندهی و مدیریت و به کارگیری نیروی انسانی در نیروهای مسلح بخصوص در دوران دفاع مقدس و در شرایط بحران بوده است.
- ۱۰) وحدت و هماهنگی بین نیروها: در شرایط بحران و جنگ، نقش وحدت و هماهنگی بین نیروها در دستیابی آن ها به اهداف بی بدیل بوده است.
- ویژگی های مدیران و فرماندهان:** اهم ویژگی های فرماندهان و مدیران نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران بخصوص در دوران دفاع مقدس بر اساس مرور عملکرد فرماندهان موفق و توانمند دوران گذشته، به شرح زیر ارزیابی می گردد:

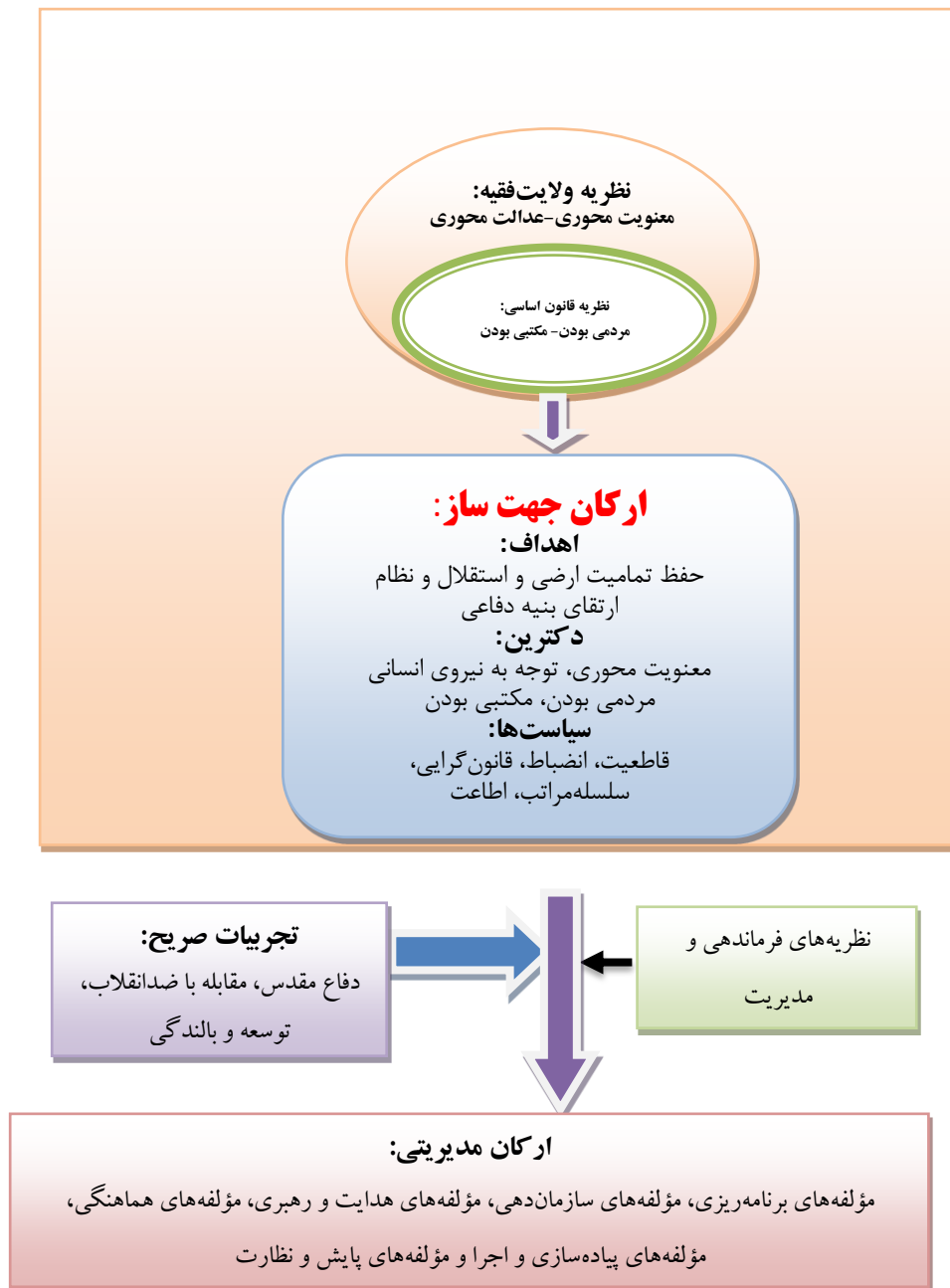
ایمان و معنویت، مردمی بودن، شجاعت و شهامت، ایثار و فداکاری، ابتکار و نوآوری، عطف و مهریابی، توکل بر خدا، ولایتمداری، اخلاص، قاطعیت، دشمن‌شناسی، روحیه و انگیزه بالا، مجاهدت و تلاش بی‌وقفه، سعه‌صدر، تعبد و شهادت‌طلبی

چارچوب نظری و الگوی مفهومی:

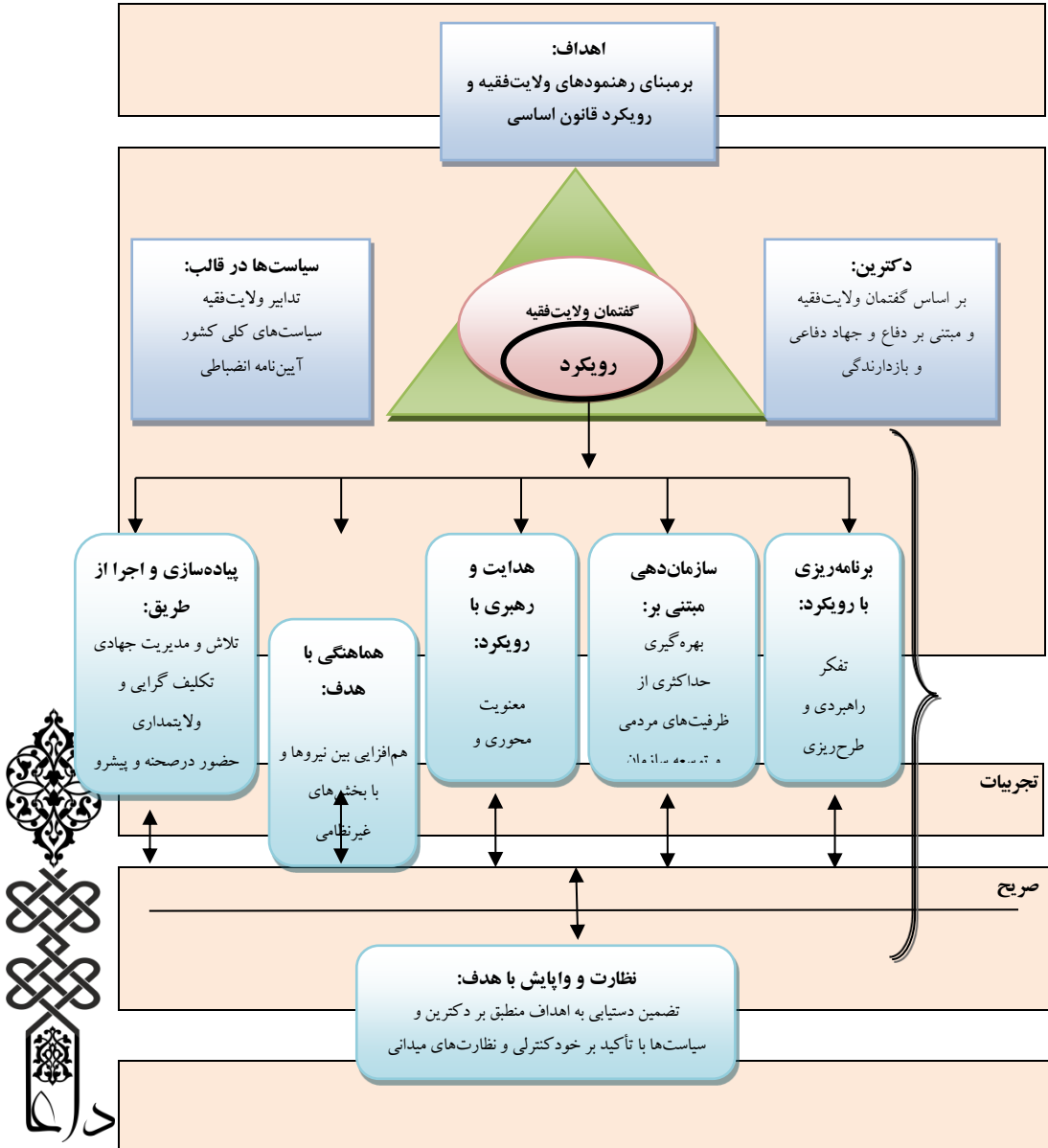

شکل ۱: چارچوب نظری

شکل ۲: الگوی مفهومی

شکل ۳: هدف

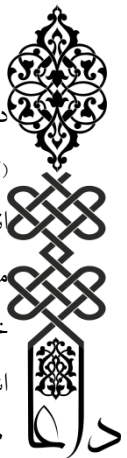
روش‌شناسی تحقیق

نوع تحقیق توسعه‌ای-کاربردی است. در این پژوهش از روش آمیخته استفاده می‌شود. در این روش، ترکیب روش‌های کمی و کیفی در تمامی قسمت‌های مراحل مختلف صورت گرفته و این قسمت‌ها به صورت متقابل بر هم تأثیر می‌گذارند. روش غالب در این تحقیق، روش داده بنیاد است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل موارد ذیل می‌باشد:

الف- کلیه اسناد و مدارک بالادستی و مرتبط با اندیشه‌ها، آراء، نظرات، رهنمودها و تدابیر حضرت امام خمینی (ره) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در زمینه فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح.

ب- خبرگان: به منظور تبیین و مستندسازی تجربیات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در حوزه فرماندهی و مدیریت. خبرگان دو دسته هستند که شامل افرادی است که مورد مصاحبه قرار گرفته‌اند، خبرگانی که در غربال یافته‌ها (مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌ها) از نظرات آن‌ها استفاده شده است. این جامعه شامل خبرگانی است که بیش از ۲۵ سال سابقه خدمت در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران داشته و در مشاغل فرماندهی و مدیریت با محل سرلشکری (محل ۱۹) و بالاتر و انتصاب داشته‌اند و دارای مدرک دکتری علوم استراتژیک (یا معادل آن) بوده‌اند و یا در موارد استثنایی در محل سرتیپی (محل ۱۸) و مدرک کارشناسی ارشد (از جمله برخوردار از این جایگاه در دفاع مقدس) انتصاب داشته‌اند. حجم این جامعه آماری (در دسترس) حدود ۲۰۰ نفر برآورد گردید.

در روش کتابخانه‌ای، بررسی و تحلیل و تفسیر اسناد و مدارک مربوط به آثار حضرت امام خمینی (ره) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بدون نمونه‌گیری و به صورت تمام شمار (در دسترس) انجام شده است. در مورد تجربیات مکتوب نیز اسناد و مدارک و مکتوبات در مورد فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح به قدر کفایت نمونه‌گیری شده است. در روش میدانی، مصاحبه‌ها از خبرگان مشخص شده در جامعه آماری، به صورت گلوله برفی انجام شده و تا رسیدن به مرحله اشباع نظری ادامه یافته است. در مورد خبرگان مورد پرسش در اعتبارسنجی و رتبه‌بندی داده‌ها، ۱۲۰ نفر به روش هدفمند غیرنسبیتی در دسترس به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. تعداد پرسش‌نامه‌های بازگشتی ۸۰ فقره بوده است.

در این تحقیق از روش کتابخانه‌ای برای گردآوری داده‌ها استفاده شده که با استفاده از کتاب‌های تخصصی، اسناد و مدارک، مقاله‌های علمی - پژوهشی، بایگانی سازمان‌های معتبر و وبگاه‌ها بوده و در روش میدانی، داده‌ها و اطلاعات استفاده‌شده در این تحقیق، از طریق مصاحبه با فرماندهان و مدیران ارشد نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران گردآوری شده است.

در این تحقیق از ابزارهای فیش‌برداری از اسناد و مدارک و جستجو در نرم‌افزارها استفاده شده است.

جهت ارائه الگوی راهبردی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح از روش گراند تئوری (نظریه‌پردازی مبنایی) و تحلیل محتوی استفاده شده است.

اعتبار و روایی ابزار اندازه‌گیری از دو منظر موردبررسی قرار گرفت. نخست این‌که، نتایج حاصل از آن تا چه اندازه قابل تکرار و دارای ثبات است و دوم این‌که، ابزار موردنظر تا چه اندازه هدف آزمون را تحت پوشش قرار می‌دهد. مورد اول به اعتبار و مورد دوم به روایی ابزار اندازه‌گیری اشاره دارد.

یافته‌های پژوهش در جلسه خبرگی مورد پالایش و غربال قرار گرفته و روایی صوری پرسش‌نامه در جلسه خبرگی مورد تأیید قرار گرفت.

الگوی نهایی توسط خبرگان از طریق پرسشنامه با نرم‌افزار SPSS اعتبارسنجی شد و اعتبار به‌دست آمده به وسیله آلفای کرونباخ (۸/۷۲) بیانگر آن است که پرسشنامه از اعتبار بالا و قابل قبولی برخوردار است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

تجزیه و تحلیل اندیشه‌ها، آراء، نظرات و رهنمودهای ولایت فقیه:

ابتدا با بررسی تمام شمار منویات و فرمایشات حضرت امام خمینی (علیه السلام) با ذکر متن بیانات، آراء، نظرات و رهنمودهای ایشان، تاریخ و مناسبت آن بیان و کلیدواژه‌های آن نیز احصاء گردیده و بیانات مورد انتظار انتخاب و در هر فیش کلمات مورد نظر برای ادامه کار استخراج نیز مورد بررسی قرار گرفت. این فیش برداری تقریباً کامل و اهم موضوعات استخراج گردیده است. همین فرآیند در رابطه با گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) نیز عیناً تکرار شده است.^۱

در گام بعدی، ابتدا آثار، نظرات و دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (علیه السلام) حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در موضوع فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح، تحلیل محتوی شده و مفاهیم و مقولات و مضامین احصا گردیدند.

اندیشه‌ها، آراء، نظرات و رهنمودهای امام خمینی (علیه السلام):

مفاهیم مستخرج از بیانات و دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (علیه السلام) مرتبط با فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح در مرحله اول به تعداد ۱۸۸ مفهوم بودند. مفاهیم نظم و انضباط، اطاعت از فرماندهی و رعایت سلسله مراتب که املا مرتبط باهم هستند، بیشترین تکرار را در گفتمان حضرت امام خمینی (علیه السلام) داشته است.

اندیشه‌ها، آراء، نظرات و رهنمودهای امام خامنه‌ای (مدظله العالی):

مفاهیم مستخرج از بیانات و دیدگاه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) مرتبط با فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح در مرحله اول به تعداد ۵۷۲ مفهوم بودند. با این حال با تحلیل کیفی متن بیانات، مهم‌ترین مفاهیم در این بیانات به لحاظ تکرار مفاهیم به شرح زیر ارزیابی می‌گردند:

«معنویت» مهم‌ترین مؤلفه در گفتمان مقام معظم رهبری است که با مفاهیمی همانند عدالت، معنویت، ایمان، اخلاق، تقوی، توکل و ... بیان شده است. این مؤلفه از جمله مؤلفه‌های مورد تأکید حضرت امام (علیه السلام) نیز بود. از نظر معظم له در فرماندهی، جوهره رهبری وجود دارد و هدایت و رهبری از جمله مفاهیم دیگر مورد تأکید ایشان است. مقام معظم رهبری، دین و تقوا، علم و

^۱ - این مراحل در قالب جداولی تنظیم شده که برای رعایت اختصار از آوردن این جداول در متن مقاله خودداری می‌شود.

معرفت، دلسوزی و خلوص و پیگیری مسئولیت و وظیفه، اخلاق و بازرسی را ارکان مدیریت قلمداد می‌کنند.

در مرحله بعد مجموع ۱۸۸ مفهوم استخراج شده از بیانات حضرت امام خمینی (علیه السلام) در قالب ۵۵ مؤلفه و تعداد ۵۷۲ مفهوم مستخرجه از بیانات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) قالب ۷۵ مؤلفه دسته‌بندی گردید.

به منظور دستیابی به گفتمان ولایت در حوزه فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح، مفاهیم (زیر مؤلفه‌ها) و مقولات (مؤلفه‌ها) ادغام گردید که با مدنظر قرار دادن مفاهیم مشترک، حاصل آن تعداد ۹۷ مؤلفه بود که در بعد اهداف، دکتین و سیاست‌ها دسته‌بندی گردیدند.

با توجه به تعدد زیر مؤلفه‌ها و مؤلفه‌ها، غربال‌گری آن‌ها در جلسه خبرگی به‌عنوان مرحله بعد در این گام مدنظر قرار گرفت و با ادغام مفاهیم مقولات مشترک و با مفهوم نزدیک، تعداد ۳۵ مؤلفه احصا و به‌عنوان الگوی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح در سه بعد اهداف، دکتین و سیاست‌ها نهایی گردیدند.

رویکردشناسی: در این گام، قانون اساسی و سیاست‌های کلی که مصوب مقام معظم رهبری و در زمره اسناد بالادستی به شمار می‌روند و همچنین آیین‌نامه انضباطی نیروهای مسلح که توسط فرماندهی کل قوا تصویب و طی مراسم ویژه‌ای ابلاغ شده و حکم بالادستی برای نیروهای مسلح را دارد، بررسی و به روش تفسیری تحلیل گردیده و نهایتاً زیر مؤلفه‌ها و مؤلفه‌های مستخرجه از آن‌ها در سه بعد اهداف، دکتین و سیاست‌ها تدوین گردیدند. در مرحله بعد مجموع ۳۰۲ مفهوم که در قالب ۶۶ مقوله (مؤلفه) دسته‌بندی شده بودند، با توجه به تعدد زیر مؤلفه‌ها و مؤلفه‌ها، غربال‌گری آن‌ها در جلسه خبرگی به‌عنوان مرحله بعد در این گام مدنظر قرار گرفت و با ادغام مفاهیم مشترک و با مفهوم نزدیک، تعداد ۲۲۱ زیر مؤلفه و ۵۰ مؤلفه احصا و به‌عنوان رویکردهای الگوی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح در سه بعد اهداف، دکتین و سیاست‌ها نهایی گردیدند.

تجربیات نظام جمهوری اسلامی ایران: در این بخش، ابتدا کلیدواژه‌ها و مفاهیم آن‌ها مبتنی بر روش تحلیل محتوا از تجربیات مکتوب استخراج شده و سپس مفاهیم احصا و کدگذاری شده و در مقولات مرتبط دسته‌بندی گردیده و مقولات نیز در قالب ابعاد شش‌گانه سازمان‌دهی شدند. در این مرحله، تعداد ۲۰۷ مفهوم (زیر مؤلفه) استخراج و کدگذاری گردید. این زیر مؤلفه‌ها سپس در

قالب تعداد ۲۷ مؤلفه در ابعاد شش‌گانه برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هدایت و رهبری، هماهنگی، پیاده‌سازی و اجرا و نظارت و ارزیابی دسته‌بندی گردیدند.

جمع‌آوری تجربیات شفاهی (دانش ضمنی) از طریق مصاحبه عمیق با خبرگان جامعه آماری مورد نظر انجام گرفت. در این مصاحبه‌ها، خبرگان در مورد تجربیات نیروهای مسلح در دستیابی به این اهداف منطبق بر دکتترین و سیاست‌ها در شش بعد گفته شده مورد سؤال قرار گرفتند. تجزیه و تحلیل یافته‌های مصاحبه نیز با روش تحلیل محتوا انجام گرفت. در این فرآیند تعداد ۳۶۱ مفهوم استخراج شدند که در قالب ۵۰ مقوله (مؤلفه) مرتبط با ۶ بعد دسته‌بندی گردیدند.

گام بعدی ادغام یافته‌های تجربیات ثبت شده به عنوان دانش صریح و تجربیات شفاهی به عنوان دانش ضمنی و غربال مفاهیم و مقولات است. نهایتاً این یافته‌ها در قالب ابعاد شش‌گانه و مؤلفه‌ها غربال شده آن‌ها در الگوی نهایی ارائه می‌گردد.

اولویت (رتبه‌بندی) مؤلفه‌ها:

اولویت و رتبه‌بندی مؤلفه‌ها که از طریق تست فریدمن انجام شده، به شرح زیر می‌باشد:

داده‌های جدول آزمون فریدمن در ابعاد نه‌گانه ضمن نشان دادن معنی‌داری ارزش‌خی دوی مشاهده شده در درجه‌های آزادی مختلف و تفاوت‌های معنادار بین میانگین رتبه‌ای مؤلفه‌ها در هر یک از ابعاد، بالاترین و پایین‌ترین ارزش میانگین رتبه‌ای مؤلفه‌های هر بعد به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۲: آزمون فریدمن در ابعاد نه‌گانه

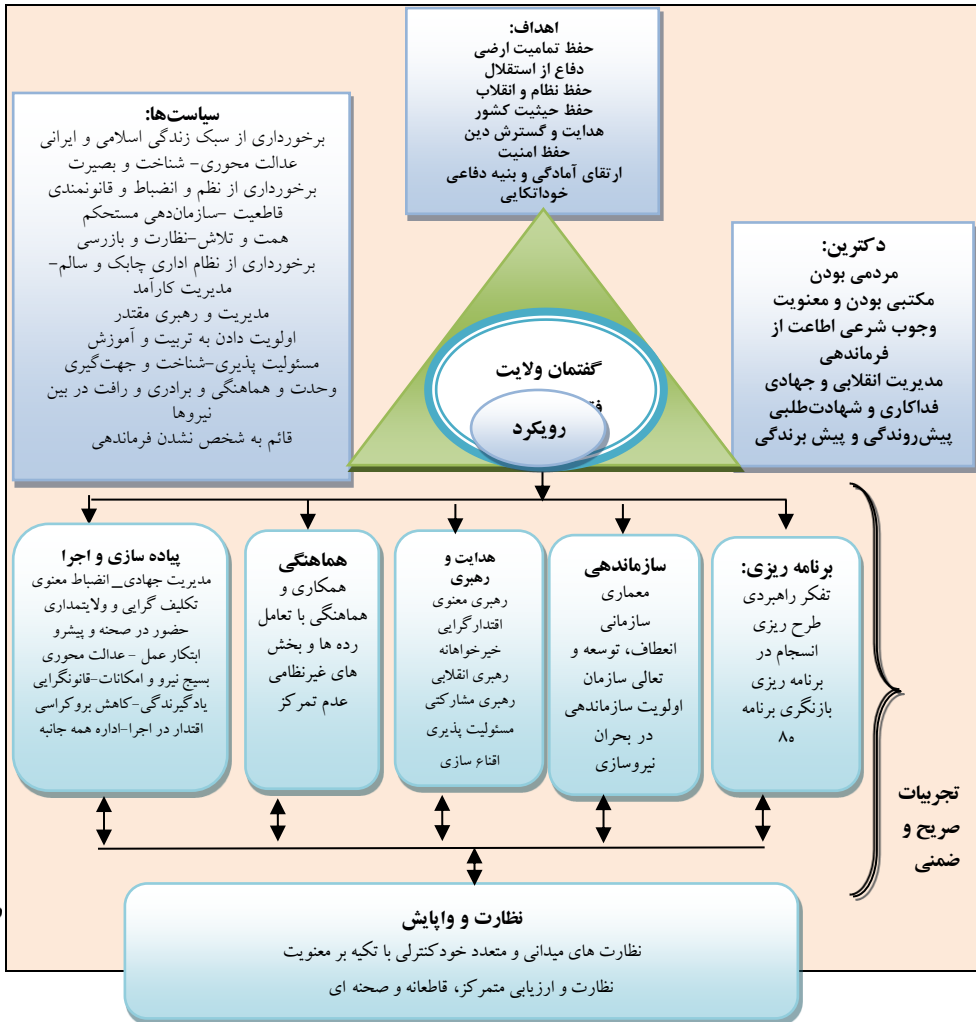
ابعاد میانگین	اهداف	دکتترین	سیاست‌ها	برنامه‌ریزی	سازمان‌دهی	رهبری و هدایت	هماهنگی	اجرا	پیاپی‌سازی و ارزیابی نظارت و
پایین‌ترین میانگین	بالاترین میانگین	مردمی بودن (۵/۰۹)	مدیریت و رهبری مقدار (۱۲/۳۸)	تفکر راهبردی (۳)	اولویت سازمان‌دهی در بحران (۳/۴۲)	شجاعت و قاطعیت (۲/۲)	همکاری و هماهنگی با تعامل رده‌ها (۱/۵۳)	تلاش، روحیه و نشاط (۸/۹)	خودکنترلی با تکیه بر معنویت (۲/۴)
بالاترین میانگین	هدایت و گسترش دین (۲/۵)	وجوب شریعی اطاعت (۲/۳۳)	نشأت (۷/۰۵) برادری و رافت و	بازنگری برنامه‌ها (۱/۹)	نیروسازی (۲/۳۲)	رهبری مشارکی (۲/۹۳)	عدم تمرکز (۱/۴۸)	انضباط معنوی (۵/۴۸)	نظارت‌های میدانی و متعدد (۱/۳۵)

نتیجه‌گیری و پیشنهادها:

الف- نتیجه‌گیری

در جمهوری اسلامی ایران همان‌گونه که الگوی حکومتی متفاوتی منطبق بر ارزش‌های دینی و مذهبی به جهانیان ارائه شده، نیروهای مسلح نیز تحت فرماندهی ولایت‌فقیه، الگویی متفاوت از نیروهای مسلح سایر کشورها را در حوزه فرماندهی و مدیریت تجربه کرده‌اند که تدابیر و رهنمودهای ولایت‌فقیه مهم‌ترین آموزه‌های آن‌ها بوده است. به راین اساس، الگوی نهایی این تحقیق که مؤلفه‌های آن از تدابیر و رهنمودهای ولایت‌فقیه، رویکردهای قانون اساسی و تجربیات نظام احصاء گردیده، ارائه می‌شود.

شکل ۴: الگوی نهایی

این الگو یک الگوی ترکیبی است: تعاملی است زیرا در حوزه ارکان جهت ساز، دکترین‌ها براساس اهدافی که برای فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح مشخص شده، مجموعه اصول و قواعد کاربردی هستند که به‌عنوان چتری در پشتیبانی و برای دستیابی به اهداف و پشتیبانی سیاست‌ها انتخاب می‌شوند و سیاست‌ها نیز مجموعه خط‌مشی‌های نظام برای اداره خردمندانه نیروهای مسلح و تحقق اهداف آن‌ها بر اساس دکترین‌ها می‌باشند بنابراین یک تعامل مشخص بین آن‌ها وجود دارد. سایر ابعاد شش‌گانه (مفروض) تجربیاتی هستند که در اجرای سیاست‌ها و دکترین‌ها برای دستیابی به اهداف مورد عمل قرار می‌گیرند بنابراین رابطه بین این ابعاد و ارکان جهت ساز یک رابطه فرآیندی است.

در این الگو: به تاسی از اهداف عالی نظام جمهوری اسلامی ایران و ماهیت این نظام که ابتدا بر ایمان و معنویت منطبق بر آموزه‌های دینی دارد، فرماندهان و مدیران نیروهای مسلح علاوه بر وظیفه پاسداری از تمامیت ارضی، استقلال و نظام سیاسی، وظیفه دینی و اسلامی در هدایت و گسترش دین در خارج از مرزها را نیز منطبق بر گفتمان ولایت فقیه و تحت رهبری و فرماندهی عالی ایشان و رویکرد قانون اساسی به عهده دارند خوداتکایی نیز به‌عنوان یکی از اهداف آن‌ها می‌باشد. ایمان و معنویت‌گرایی و اتکای به مردم، اساس دکترین و سیاست‌های فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح را منطبق بر همان گفتمان و رویکرد تشکیل می‌دهند و رهبری معنوی و مدیریت جهادی از جمله مؤلفه‌های مهم در پیگیری دکترین و سیاست‌ها به شمار می‌روند و صمیمیت، حضور در صحنه، تلاش و فداکاری از اهم شاخص‌های این مؤلفه‌ها هستند که عملاً در نیروهای مسلح به کار گرفته شده‌اند. در واقع این سه بعد به‌عنوان ارکان جهت ساز در سامانه فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح به شمار می‌روند. شش بعد دیگر در این الگو که در واقع شامل وظایف مدیر نیز می‌باشد، عملاً تجربیاتی هستند که بر اساس ارکان جهت ساز پیاده می‌شود. طرح‌ریزی یک نوآوری در حوزه برنامه‌ریزی راهبردی است که در این الگو دیده می‌شود و معماری سازمانی از ابتکارات و نوآوری‌های نیروهای مسلح در بعد سازمان‌دهی است و انعطاف و توسعه سازمان و اولویت سازمان‌دهی در بحران از اهم مؤلفه‌های آن به شمار می‌رود. مؤلفه‌های هدایت و رهبری از جمله رهبری معنوی، رهبری انقلابی و اقلان‌سازی ویژگی‌های انحصاری نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران هستند. مدیریت جهادی، انضباط معنوی، سبک زندگی

اسلامی - ایرانی، تکلیف‌گرایی و ولایت‌مداری و حضور در صحنه از مؤلفه‌های بعد پیاده‌سازی و اجرا هستند که در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران منحصر به فرد می‌باشند.

ب- پیشنهادها

- ۱) فرماندهی و مدیریت معنویت محور، مدیریت انقلابی و جهادی، سازمان‌دهی مستحکم، سبک زندگی مطلوب فرماندهان، پیش‌روندگی و پیش‌برندگی نیروهای مسلح به‌عنوان مؤلفه‌های مهم فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح از جمله موضوعاتی هستند که تدوین الگو و راهبردهای پیاده‌سازی آن‌ها در قالب طرح‌های پژوهشی پیشنهاد می‌گردند.
- ۲) تعدد دستگاه‌های نظارتی از جمله ضعف‌هایی است که در حوزه مدیریت و فرماندهی در نیروهای مسلح از سوی خبرگان مطرح شده، در حالی که تجربیات نشان می‌دهند با وجود تعدد این دستگاه‌ها نیز هنوز نظارت و واپایش مورد انتظار اعمال نمی‌شود و این امر مستلزم تجدیدنظر در سامانه‌های نظارتی در نیروهای مسلح است که باید توسط مبادی ذی‌ربط صورت گیرد.

فهرست منابع

الف - منابع فارسی:

- امام خمینی (ره) (۱۳۸۲)، "صحیفه نور"، چاپ سوم، تهران، دفتر حفظ و نشر آثار امام (ره)
- امام خمینی (ره) (۱۳۷۸)، "صحیفه نور"، جلد ۱۰، تهران، مؤسسه نشر آثار امام (ره)
- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، "نرم‌افزار حدیث ولایت"، قم: مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور.
- آغاسی اصفهانی، محمدحسن (۱۳۹۰)، "مبانی و نظریه‌های رهبری نظامی و بررسی تطبیقی آن بر اساس ارزش‌های انقلاب اسلامی و تجربیات جنگ تحمیلی"، تهران: مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی.
- آقا بخشی، علی و مینو افشاری‌راد (۱۳۸۷)، "فرهنگ علوم سیاسی"، تهران، نشر چاپار.
- رستمی، محمود (۱۳۷۸)، "فرهنگ واژه‌های نظامی"، (چاپ دوم)، تهران: ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران.
- رضائیان، علی (بهار ۱۳۸۴)، "ایجاد و استقرار مدل چشم‌انداز سازمانی در پرتو چشم‌انداز نظام جمهوری اسلامی ایران"، فصلنامه دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه شهید بهشتی، سال سوم شماره ۸ و ۹.
- زین‌الدینی، مجید، سنجدی، محمدابراهیم، فرهی، علی (بهار ۱۳۹۳)، "پیامدهای رهبری تحول‌آفرین از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در سازمان‌های تحقیقاتی نیروهای مسلح، فصلنامه مطالعات راهبردی"، سال دوازدهم، شماره ۴۵.
- سنجدی، محمدابراهیم، فرهی بوزنجانی، برزو، شمس احمر، مهران (پاییز ۱۳۹۰)، "شناخت ابعاد و عوامل رهبری تحول‌آفرین بر اساس سخنان امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)"، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال نهم، شماره ۳۴.
- صالح اصفهانی، اصغر (۱۳۸۷)، "الگوی مدیریت راهبردی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران (پایان‌نامه دکتری)"، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده مدیریت راهبردی.
- محمدنژاد، سیدمهرعلی (۱۳۹۲)، "طراحی و تبیین الگوی تصمیم‌گیری راهبردی فرماندهان سپاه در دوران دفاع مقدس (پایان‌نامه دکتری)"، تهران: دانشگاه امام حسین (علیه‌السلام)
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۰)، "مدیریت و فرماندهی در اسلام"، قم.
- نبوی، محمدحسن (۱۳۸۲)، "مدیریت اسلامی" (چاپ هفتم)، قم: انتشارات بوستان کتاب.
- هیئت مؤلفین نزاجا (۱۳۸۲)، "مدیریت و رهبری نظامی" (چاپ پنجم)، تهران، انتشارات مانز.
- دانشکده فرماندهی و ستاد، (۱۳۷۶) رهبری و مدیریت و فرماندهی نظامی، تهران: انتشارات دافوس آجا.

ب - منابع انگلیسی:

- G. STEWART, WILLIAM (2000), PERCEPTIONS OF LEADERSHIP AND MANAGEMENT, IN THE ARMED FORCES OF THE UNITED STATES, Norman, Oklahom.

ج - سایت

- WWW.Khamenei.ir : امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مجموعه بیانات، قابل دسترسی در:

